

Domsagohistorik

Huddinge tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Huddinge tingsrätt

Södertörns domsaga i slutet av 1600-talet

1680 bildade Danderyds, Värmdö och Sollentuna härad en gemensam domsaga med Sotholms, Svartlösa och Öknebo härad. Nästföljande år (1681) bröts Värmdö härad ut ur jurisdiktionen medan Seminghundra och Vallentuna härad tillkom. Det dröjde emellertid inte längre än åtta år (1689) innan Värmdö återkom till domsagan och Seminghundra och Vallentuna härad gick över till en annan jurisdiktion (Seminghundra och Vallentuna härad, se Sollentuna tingsrätt). Samtidigt bröts Sotholms, Svartlösa och Öknebo ut ur den ursprungliga domsagan och i deras ställe kom Ärlinghundra, Bro, Håbo samt Åker (Danderyds, Värmdö och Åker, se Södra Roslags tingsrätt. Ärlinghundra och Sollentuna, se Sollentuna tingsrätt. Bro och Håbo härad, se Enköpings tingsrätt).¹

1689 bildade alltså Sotholms, Svartlösa och Öknebo härad en gemensam jurisdiktion. Denna gick under namnet Södertörns distrikt eller Södertörns domsaga. En av orsakerna till förändringarna inom domsagorna var att Kungl. Maj:t 1689 beslutat att Södertörn i administrativt hänseende skulle överföras till Nyköpings län. Detta kom i sin tur att påverka den judiciella indelningen.² Till en början utgjorde varje härad ett tingslag för sig (Sotholms härad, se Handens tingsrätt).³

Svartlösa härad

Svartlösa tingslag hade sin tingsplats i Fittja. Området Fittja tillhörde tidigt kyrkan, men under reformationen överfördes egendomarna till staten. Under 1600-talet blomstrade Fittja. Det var på 1660-talet som gästgiveriet på näset mellan Albysjön och Mälaren öppnades, och Fittja blev något av en centralort för häradet. Fittja blev också rätts tingsstad från slutet av 1600-talet.⁴ Tingen hölls i den östra flygeln till Fittja gård där det största rummet fungerade som tingsal under flera decennier. I samma flygel fanns även gästgiveriet och posten. Fittja gård har ända från medeltiden haft många ägare. Den nuvarande huvudbyggnaden, med två flyglar i sten, byggdes 1810 av grosshandlaren Jacob Schmidt från Stockholm.⁵ 1913 fördes Brännkyrka över till Stockholms rådhusrätt. Fittja var tingsplats fram till 1916 (se nedan).

Öknebo härad

Öknebo tingslag höll ting i Södertälje från slutet av 1600-talet. Häradet höll sina ting i rådhusrättens lokaler (Södertälje rådhusrätt, se nedan).⁶ Södertälje var Öknebos tingsställe fram till 1916.⁷

¹ Almquist, 1954, s. 90.

² Almquist, 1954, s. 94.

³ Beträffande Svartlösa och Öknebo tingslag är det värt att notera att tingslagsindelningen och den gamla häradindelningen inte riktigt stämde överens. Till exempel så låg Västertälje och Östertälje under Öknebo härad enligt jordeböckerna, men endast Västertälje tillhörde Öknebo tingslag. Östertälje låg däremot under Svartlösa tingslag (Almquist, 1954, s. 94).

⁴ Carlberg, 1992, s. 11ff.

⁵ Carlberg, 1992, s. 33f.

⁶ Nordström, 1964, s. 32.

⁷ Beträffande Svartlösa och Öknebo tingslag är det värt att notera att tingslagsindelningen och den gamla häradindelningen inte riktigt stämde överens. Till exempel så låg Västertälje och Östertälje under Öknebo härad enligt jordeböckerna, men endast Västertälje tillhörde Öknebo tingslag. Östertälje låg däremot under Svartlösa tingslag (Almquist, 1954, s. 94).

Utvecklingen under första hälften av 1900-talet

1916 beslutades att Södertörns domsaga från och med den 25 augusti samma år endast skulle vara indelad i två tingslag. Sotholm utgjorde även i fortsättningen ett eget tingslag medan Svartlösa och Öknebo slogs samman till ett enda tingslag. Anledningen till reformen var att man ville få till stånd en snabbare rättsskipning. Innan 1916 hölls bara tre ting per år i respektive tingslag, allt i enlighet med 1734 års lag. De båda tingslagen fick samma år ett gemensamt tingsställe i Stockholm, och de gamla tingsplatserna övergavs.⁸ De nya lokalerna låg i Södra stadshuset och delades med Stockholmsläns västra domsaga. I stadshuset fanns utrymme för både tingsal och kansli.⁹

Från och med 1930 slogs Sotholm samt Svartlösa och Öknebo samman till ett enda tingslag. Stockholm var fortfarande gemensamt tingsställe för Södertörns domsaga.¹⁰ Domsagan hade dock inte kvar lokalerna i stadshuset, utan kansliet var flyttat till Vasagatan medan tingsstället låg på Vattugatan. På 1930-talet ansågs man att domsagan behövde bättre lokaler som var mer ändamålsenliga. På hösten 1940 hittade man en lämplig tomt på Högbergsgatan (52) där den tidigare byggnaden precis rivits. Sommaren 1941 påbörjades uppförandet av ett nytt tingshus på tomten och i oktober 1942 ägde invigningen rum.¹¹

Utvecklingen under andra hälften av 1900-talet

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.¹²

I slutet av 1950-talet beslöts att Södertörns domsaga skulle delas upp i två nya jurisdiktioner. Den ena domsagan fick benämningen Svartlösa domsaga. Tingsstället och kansliet placerades i Huddinge. I domsagan ingick Huddinge och Botkyrka kommuner. Den resterande delen av den äldre domsagan fick behålla beteckningen Södertörns domsaga. Den nya domsagoindelningen trädde i kraft 1959 (Södertörns domsaga, se Nacka tingsrätt och Handens tingsrätt).¹³

Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. 1965 förstatligades rådhusrätterna, och i början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av

⁸ SFS 1916:174.

⁹ Stapelberg, 1971, s. 43ff.

¹⁰ SFS 1929:51. Sotholms härads tingshus användes efter tingslagsreformerna till flera olika ändamål: postkontor, handel, förenings- och festlokal. Tingshusbyggnadsskyldige ägde huset fram till 1938 då byggnaden donerades till Sotholms härads hembygdsförening i Nynäshamn. Sedan 1944 hyr Haninge Hembygdsförening fastigheten (Redelius, 1980, s. 8)

¹¹ Uppgifterna är lämnade av Joakim Reuszner den 26/2 1993.

¹² Från och med 1952 omfattade Södertörns domsaga följande område: Huddinge, Botkyrka, Salems, Grödinge, Östertälje, Turinge, Järna, Sorunda, Västerhaninge, Österhaninge, Tyresö, Dalarö och Ösmo landskommuner, Saltsjöbadens köping samt städerna Nacka och Nynäshamn (SFS 1950:442).

¹³ SFS 1958:170.

tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. I Stockholms län skedde flera förändringar beträffande underrätterna och den judiciella indelningen under första hälften av 1970-talet och flera nya tingsrätter skapades. 1971 bilades Svartlösa tingsrätt. Tingsstället placerades i Huddinge som tillika var kansliort.¹⁴ Från och med den 23 oktober 1972 flyttades tingsstället och kansliet till Årsta i Stockholm,¹⁵ men två år senare (1974) blev Huddinge återigen tingsställe och kansliort.¹⁶ Tingsrätten ändrade namn till Huddinge tingsrätt från och med 1977.¹⁷ Tingsrätten är idag inrymd i ett tingshus vid Huddinge stationsväg i de centrala delarna av orten. I närheten finns både Huddinge järnvägsstation och Huddinge kyrka. Stadsdelen kallas Fullersta gård.

Litteratur

Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige med särskild hänsyn till den judiciella indelningen*, Del 1, Stockholm 1954

Carlberg, Hans *Fittja: landet ur havet: en berättelse om livet i och omkring Fittja gård från 1200-talet till nutid*, Tumba 1992

Nordström, Alf: "Hund, hundare, härad och skeppslag", I: *Stockholms län 1714-1964. Minnesskrift utgiven av Stockholms läns kulturminnesråd*, Stockholm 1964

Redelius, Gunnar: "Ting och tingshus i Sotholms härad", I: *Haningebygden* nr 14 1980

Stapelberg, Eric: *Domstol i Attundaland*, Stockholm 1971

¹⁴ Koncept den 25/9 1970 från Justitiedepartementet till Svea hovrätt beträffande ändrad judiciell indelning i Stockholms län (Dnr 400/67, 1078/67, 1636/67 samt 1800/70 (delvis). År 1971 ingick Botkyrka och Huddinge kommuner (i den omfattning som de hade från och med 1971) i Svartlösa tingsrätts domkrets.

¹⁵ SFS 1972:549. Se även SFS 1973:669.

¹⁶ SFS 1974:735.

¹⁷ SFS 1975:1284. Salems kommun låg 1971 under Södertörns tingsrätt (se Handens tingsrätt), men 1974 slogs Salems kommun samman med Botkyrka kommun. Salem som en kommunedel i Botkyrka visade sig bli en nioårig parentes. Den 1 januari 1983 återuppstod Salem som egen kommun, och hamnade då under Huddinge tingsrätts domsaga. Se även SFS 1982:996. Idag omfattar alltså Huddinge tingsrätts domsaga Botkyrka, Huddinge och Salems kommuner (SFS1995:496).